

БЪРНАРД МАКЛАВЪРТИ РИСУНКА ОТ НАТУРА

Превод от английски: Боян Николаев, 1986

chitanka.info

След като се стъмни и вече не можеше да наблюдава пейзажа от прозореца на влака, Лиам Даймънд зачете книгата си. Трябваше да свали крака от отсрещната седалка и да се задоволи с по-малко удобна поза, за да направи място на една жена. Беше петдесетгодишна кобила и той втори път не я погледна. За да не мисли за онова, което го очаква, опита да се съсредоточи. Книгата му беше студия за виенския художник Егон Шиле, който, изглежда, така се увличал по тринайсетгодишните момичета, които му позирали, че накрая се озовал в затвора. Това му напомни думите на Огъстъс Джон^[1]. „За да нарисуваш моделите, трябва първо да спиш с тях.“ Той се усмихна. Портретите на Шиле — главно автопортрети — се открояваха ярко на страницата покрай текста и го отвличаха. Само жили, хрущял и уродливост. В тях имаше нещо декадентско като картините на Сутин^[2] с висящи говежди плешки.

От време на време поглеждаше да види дали познава местността, но виждаше само тъмнината и себе си, отразен в нея. Колкото по на север отиваше, толкова по-заснежени бяха улиците на малките градчета. Тръгна към тоалетната, за да се разтъпче, и пътем забеляза лицата, покрай които минаваше. Като превозван добитък. На връщане видя напълно различни лица, но за него те изглеждаха пак така. Мразеше пътуването с влак, при което се виждат толкова много хора, толкова къщи. Така осъзнаваше, че е част от действителността, независимо дали това му харесва, или не. Множеството непознати, които виждаше през кухненските им прозорци; застанали пред магазините; тръгнали по улиците; кретенски махащи на прелезите, му изглеждаха безлични и противни. Те се въртяха около заседналия си живот, докато той имаше чувството, че е в движение. А не беше. Всеки от тези хора също би могъл да премине с влак край неговия апартамент и да види как той пуска пердетата си. Тая мисъл така го потисна, че вече не можеше да чете. Опря глава на прозореца, но макар че държеше очите си затворени, не заспа.

Снегът, разтопен и тутакси замръзнал отново, пукаше под краката му и затрудняваше ходенето. В първия миг не беше сигурен коя е къщата. В мръкналото трябваше да си спомни кой беше номерът и да заслони очи от блясъка на жълтата светлина на уличните лампи, за

да разчете цифрите върху малките градински врати. Видя номер петдесет и шест и подмина още три къщи. Тежкото чукало от ковано желязо проехтя в антрето както винаги. Чакаше, вдигнал очи към полукръглото прозорче над вратата. Започваше да вали сняг и дребни снежинки се въртяха в ореола на светлината. Канеше се да почука пак или да потърси дали няма звънец, когато дочу провлачени стъпки от другата страна на вратата. Тя се откrehна и отвътре надникна белокоса старица. На главата си имаше тънка мрежа, малко по-тъмна от цвета на собствената ѝ коса. Беше една от госпожиците Харт, но за нищо на света не би могъл да си спомни коя. Тя го погледна с учудване.

— Да?

— Аз съм, Лиам — каза той.

— О, слава богу. Радваме се, че успяхте да дойдете.

После се обърна назад и извика:

— Лиам е.

Тя затътри крака назад, като отваряше вратата, за да го пусне. Вътре треперливо стисна ръката му, после взе чантата му и я остави на пода. Като прислужница взе и палтото му и го провеси на закачалката, която си стоеше на същото място, и антрето все още беше боядисано в тъмножълто.

— Бърта е при него горе. Ще прощавате, че ви телеграфирахме в колежа, но мислехме, че бихте искали да знаете — каза госпожица Харт.

Щом Бърта е горе, тази трябва да е Мейзи.

— Да, постъпили сте правилно — каза Лиам. — Как е той?

— Зле. Докторът току-що си тръгна, имаше и друго посещение. Каза, че нямало да изкара нощта.

— Лошо, много лошо.

Вече бяха в кухнята. Огнището чернееше празно. Един от реотаните на разнебитената електрическа печка намаляваше студа, но нищо повече.

— Сигурно сте уморен — каза госпожица Харт. — Доста път е. Искате ли чаша чай? Вижте какво, я се качете горе, пък аз ще ви донеса чая, щом стане. Съгласен ли сте?

— Да, благодаря.

Когато беше изкачил стълбата, тя викна след него:

— И пратете долу Бърта.

Бърта го посрещна на площадката. Беше дребна и повехнала, главата ѝ едва достигаше гърдите му. Щом го видя, заплака и каза с протегнати към него ръце:

— Лиам, бедният Лиам. — Тя го притисна към себе си, хълцайки. — Бедната душичка — повтаряше тя непрекъснато. На Лиам му бе неудобно да чувства около хълбоците си тънките ръце на старицата, която едва познаваше.

— Мейзи поръча да слезете долу — каза той, като се отделяше от нея, и поглади приведения ѝ гръб. Видя я как слиза по стълбите, как спира след всяка несигурна стъпка, стиснала перилото, как стърчат ревматичните ѝ стави.

Той спря пред вратата на спалнята и, кой знае защо, сви ръце, преди да влезе. Състоянието на баща му го потресе. Беше вече почти напълно плешив — само с малко пухеста коса над ушите. Бузите му бяха хлътнали, устата отворена, с увиснала челюст. Главата му беше така килната назад върху възглавницата, че жилите на врата му изпъкваха.

— Здравей, аз съм, Лиам — каза той, като застана до леглото. Старецът едва отвори очи. Опита се да говори. Лиам се наведе, но пак не можа да разбере думите му. Пресегна се и повдигна ръката на баща си в нещо като ръкостискане.

— Да искаш нещо?

Чрез леко движение на палеца си баща му даде знак, че има нужда от нещо. Да пие? Лиам наля малко вода и допря чашата до устните на стареца. Около ъглите на увисналата му уста се бе събрала нечиста пяна. Част от водата се изля на чаршафа и остана за малко на капки, преди да попие и да образува тъмни кръгчета.

— Това ли искаше?

Старецът поклати глава. Лиам огледа стаята, като се опитваше да види какво би могъл да иска баща му. Всичко беше така, както си го спомняше. От двайсет години тапетите не бяха сменяни — жълти рози, надвиснали по кафеникави решетки. Взе един стол с права облегалка и го приближи до леглото. Седна, опря лакти върху коленете си и се наведе.

— Как се чувствуваш?

Старецът не отговори, а въпросът продължи да оглася тишината в главата на Лиам.

Мейзи донесе таблата с чая и затвори с лакът вратата зад себе си. Лиам забеляза, че на бузите ѝ са се появили две червени петна. Говореше бързо със смутен шепот, като местеше поглед между умиращия и сина му.

— Не можахме да открием къде държи чайника, така че сложих в чашата само торбичка чай. Добре ли е? Ще ви стигне ли яденето? Изпратихме и за шунка, за всеки случай. Той, милият, нямаше нищо вкъщи.

— Направили сте всичко много добре — каза Лиам. — Не биваше толкова да се притеснявате.

— Че за кого да се погрижим, ако не за съсед като господин Даймънд? Четирийсет и две години, без да си кажем лоша дума. Винаги го наричахме джентълмен, Бърта и аз. Затворен човек беше. Мислите ли, че ни чува?

Старецът не помръдна.

— От колко време е така? — попита Лиам.

— Само от три дни. Един ден не си прибра млякото, а той — нали знаете — не е такъв човек. Беше оставил ключ при госпожа Ранкин, ако случайно се заключи — както стана веднъж, когато вратата се тресна от вятъра, — и тя влязла и го намерила така на стола долу. Замръзнал беше, милият. Докторът каза, че било удар.

Лиам кимна, като гледаше баща си. Изправи се и започна да изтиква жената от спалнята.

— Не знам как да ви благодаря, госпожице Харт, за вашата добрина.

— Взехме вашия адрес от брат ви. Госпожа Ранкин му телефонира в Америка във вторник.

— Той ще дойде ли?

— Щял да опита. Тя каза, че линията бил кристално чиста, сякаш разговаряш с другата стая. Да, щял да опита, но много се съмнявал дали ще успее. — Ръката ѝ беше на дръжката. — Достатъчно ли са сандвичите?

— Да, благодаря, всичко е чудесно. — Стояха и гледаха неловко. Лиам затършува в джобовете си. — Нека ви платя за шунката и... телеграмата.

— В никакъв случай — каза тя. — Не ме обиждайте, Лиам.

Той извади ръката си от джоба и ѝ благодари с усмивка.

— Късно е — каза той, — може би вече трябва да си тръгвате, а аз да остана при него.

— Добре. Свещеникът беше тук тая вечер и му даде... — Тя задвижи ръце, сякаш търсеше с тях думата.

— Последно причастие?

— Да. Той идва два пъти през последните три дни. Много е внимателен. Понякога си мисля, ако нашите пастори бяха поне наполовина тъй добри...

— Да, но той не беше всъщност фанатично вярващ.

— Напоследък беше — каза тя.

— Менят се времената.

Тя беше полуобърната, за да си тръгне, когато промълви стеснително:

— Едва ли бих ви познала с тази брада. — Вдигна очи към него, като клатеше невярващо глава. Той се опитваше да я принуди да си тръгне, като стоеше близо до нея, но тя го заобиколи и отиде до леглото. Докосна рамото на стареца и извика в ухото му:

— Тръгвам си, господин Даймънд. Лиам е тук. Ще се видим сутринта. — И си отиде.

Лиам чу гласовете на старите жени в антрето, а после и хлопването на външната врата. Чу и как скърца от стъпките им замръзналият сняг под прозореца. Взе подноса от скрина и го сложи на коленете си. Без да усети, беше огладнял. Изяде сандвичите и парчето плодов кейк, съзнавайки, че в тишината на стаята се чува как дъвче. Баща му не би могъл да направи нищо сега. А някога това беше повод за страхотни скандали. Като че ли беше въпрос на живот и смърт. Имало е случаи на масата той да трепери, разгневен от начина, по който се хранят момчетата, от лакомията им, както се изразяваше той. От шумовете, които правеха като „крави, излизащи от торище“. След като майка им ги напусна, той бе поел отговорността за всичко. Една вечер, като вадеше наденици от тигана, Лиам се пресегна, без да съзнава отвратителното му настроение. Баща му с внезапен удар заби вилницата, с която беше обръщал надениците, в ръката на момчето.

— Дръж се прилично!

Появиха се четири ярки капки кръв, които Лиам наблюдаваше с недоумение.

— Да ти напомнят в бъдеще да си служиш с вилницата!

Тогава беше на шестнайсет години.

В спалнята беше студено и когато най-после реши да го пие, чайт му беше изстинал. Неприятно му беше, че не може да го стопли, като го долее. Чувствуваше краката си вкочанени и влажни. Слезе долу да си вземе палтото и качи в спалнята електрическата печка, но включи и двата реотана. Приведе се над нея и разпери пръстите си, за да ги стопли. При включването на втория реотан нещо изпращя и замириса на горящ прах. Погледна към леглото, но там нямаше движение.

— Как си? — повтори той, без да очаква отговор. Дълго време продължи да се взира в стареца, чието дишане се долавяше, но беше тихо — нещо като кротко подсвиркване в носа му. Будилникът, с разполовен от пукнатина циферблат, показваше дванайсет и половина. Лиам го свери с червените цифри на кварцовия си часовник. Изправи се и отиде до прозореца. От белите заснежени ъгли покривите като че ли се свеждаха още повече. От един повреден олук стърчаха ледени висулки. По улицата нямаше шум, но от шосето долетя приглушено боботене на закъсняла кола, което се загуби в далечината.

Излезе на площадката и оттам в спалнята, която някога беше негова. Нямаше крушка, затова взе една от коридора и я зави на голата фасонка. Леглото си стоеше в ъгъла с дюшек на сини ивици. Балатумът си беше същият с квадратни белези, които сочеха предишните места на леглото. Евтините пердета, които не се съединяваха при затваряне, не бяха събрани и сега.

Отиде към стенния долап край малката камина и трябваше да насили дръжката, за да го отвори. Всичко вътре беше потънало в прах. Два стари радиоапарата — единият с дърворезба, а другият по-нов, със скала, на която бяха отбелязани станции като Хилверсюм, Люксембург, Атлоун; грамофон „Дансет“ без капак и с крива мембрана, от който се показваха жици като разкъсани нерви и кръвоносни съдове; все още бе тук празната рамка на счупената рисунка върху стъклото; няколко чадъра — всичките строшени. Тук бе и кутията му с плакатни бои. Той я повдигна и издуха праха.

Беше голяма тенекиена кутия от бонбони; успя да вдигне капака, като я придържаше към корема си. Боята в бурканчетата се беше превърнала в твърди кръгчета. Ярkozелено, алено, светложълто. На дъното на кутията откри няколко пръчици въглен, повдигна ги, бяха леки в пръстите му, изкривени. Пусна ги в джоба си и върна кутията в

долапа. Под купчината списания и вестници видя големия скицник „Уиндзър и Нютън“. Измъкна го и започна да разглежда рисунките в него. Прелиствайки страниците, той чувствуваше най-вече неудобство от работата си като ученик. Не откриваше кой знае какъв талант, но съзнаваше, че трябва да е бил добър. Имаше няколко по-обещаващи рисунки на ръце, с червен пастел. Останалите страници бяха празни. Сложи скицника настрана, за да го вземе със себе си, и затвори вратата. Като огледа стаята, видя му се гола. Наведе се и погледна под леглото, но там нямаше нищо. От допира на пръстите си до ледения балатум почувствува колко е измръзнал. Беше стиснал зъби и знаеше, че ако се отпусне, ще затрепери. Върна се в стаята на баща си и седна.

Старецът не бе помръднал. Беше искал той да стане адвокат или лекар, но Лиам бе настоявал, въпреки спечеления конкурс за стипендия в университета, да постъпи в Художествената академия. През онова лято баща му бе опитал всичко възможно, за да го спре. Опитал бе да го убеждава: „Трябва да станеш нещо. А с изкуството можеш да продължиш. Изкуството е добро за второстепенно занимание.“

Но най-вече бе крещял: „Чувал съм за тия студенти художници и за живота им. Безсрамни кучки се размотават голи край тях. А и какво ще работиш после? Рисунки по тротоарите?“ Опяваше му и за други неща — винаги когато бяха заедно. До късно се излежавал, косата му била дълга, видът му възмутителен. Защо не се хване да изкара нещо през лятото като другите момчета? Кое то можело да се поправи, защото той с удоволствие щял да му плаща, ако дойдел да помага в магазина.

Една вечер, тъкмо преди лягане, Лиам бе открил старата литография в рамка — крави на водопой. Извади стъклото и започна да рисува по него с малките кутийки емайллак „Хумброл“, останали от самолетните модели, които все не успяваше да завърши. Получаваше се странна и вълнуваща фактура, която ставаше даже по-добра, ако боите се гледат от другата страна на стъклото. Стоеше гол до кръста по панталоните на пижамата си и рисуваше автопортрет по отражението си в огледалото на гардероба. Тъмната матовост на боята го вълнуваше. Тя се плъзгаше по стъклото, натрупваше се, на места фестонираше като завеса в кино и все пак той успяваше да я контролира. Загуби всякаква представа за времето, докато стоеше, вперил очи във взиращото се в него лице и портрета, който искаше да

направи от него. Получи се лице, което не бе познавал — вдлъбнатините, линиите, петната. Беше поставен в нова география. С брат му имаха една игра, която се състоеше в това единият да гледа лицето на другия от горе на долу. Единият лежеше по гръб напречно върху леглото, с глава, виснала надолу и все повече зачервяваща се от нахлулата кръв. Другият седеше на стол и го гледаше втренчено. След време ужасът, че вижда очи на мястото на устата, обърнатият нос, челото, прорязано с червени устни, го накарваше да закрие очи с ръце. „Сега е твой ред“ — казваше той и сменяха местата си. Това беше като познати думи, повтаряни наново и наново, докато загубят значението си, а загубиш ли усет за смисъла на думата, тя става ужасяваща, става заклинание. Като юноша вече, той бе намразил брат си — не можеше да понася физическото му присъствие, точно като тогава, когато лежеше преобърнат на леглото. Същото беше и с баща му. За него бе непоносимо да го докосне, а въпреки това цяла една зима, когато го болеше рамото, трябваше да го чака до късно вечер, за да го разтрие с противоревматично масло. Баща му сядаше на един хълбок върху леглото, а Лиам, изправен зад него, втриваше оная смрад в бялата плът на гърба му. Повръщаше му се от миризмата и от движението на мазната кожа под пръстите му. Колкото и да си миеше ръцете, на другия ден в училище пак вонеше на противоревматично масло.

Трябва да е било поради мириса на боите „Хумброл“ или пък заради ивицата светлина под вратата на Лиам, но каквато и да е била причината, баща му влезе и закряска, че било три и половина сутринта и къде, по дяволите, се намирал той, та да рисува полугол по това време. Беше го плеснал с всичка сила с опакото на ръката си по голия гръб и Лиам, ужилен от болката, бе скочил да се защити. Тогава баща му започна да се смее — студен, язвителен смях. „Ще посмееш ли? Ще посмееш ли? Ще посмееш ли наистина?“ — повтаряше той с уста, разтегната в усмивка, протегнал юмруци с изхвъркнали кокалчета пред лицето му. Лиам отстъпи към леглото, а баща му се завъртя на пета и излезе. Като мислеше, че случката е приключила, Лиам сви юмруци и наруга баща си. Погледна през рамо в огледалото и видя безобразното петно от бащината си ръка — косите й пръсти, очертани върху гърба му. Чу го по стълбата и когато той се върна в спалнята с ръжен в ръка, почувствува, че вътрешностите му се преобръщат от страх. Но баща

му отвърна глава от него с подигравателна усмивка и с един удар разби рисунката на парчета. Като излизаше от стаята, каза:

— Внимавай къде стъпваш сутринта.

Той всъщност никога не беше „напуснал дома си“. По-скоро отиде в Лондонската художествена академия и не си направи труда да се върне. Почти веднага след като замина от къщи, омразата към баща му намаля. Просто престана да мисли за него. Напоследък се чудеше дали е жив, дали още държи магазина. Единствената връзка помежду им през тия години бяха изпращаните от Лиам, не без известно злорадство, покани за откриване на изложбите му.

Лиам седеше с преплетени пръсти и се взираше в стареца. Предстоеше дълга нощ. Часовникът му показваше, че е малко след два.

Закрачи нагоре-надолу по стаята, като слушаше как снегът чука по прозореца. Когато спря да погледне долу, видя го да се вие в сиянието на уличните лампи. Отиде до своята спалня и се върна със скицника. Премести стола от другата страна на леглото, така че светлината да пада върху листа. Като придържаше албума на коляно, той започна да рисува главата на баща си с пръчица въглен. Всеки път, щом се появяваше нова линия, се чуваше леко просъскване. Винаги когато рисуваше, мислеше за себе си като за уморено животно на водопой — гледаше нагоре и надолу модела си. Старецът беше съвсем изпосталял. Главата му едва вдлъбваше възглавниците, бузите му бяха хлътнали и не беше бръснат от няколко дни. Преди, когато бе стискал ръката му, тя биваше чиста, суха и лека — като ръка на момиче. Нощната лампа правеше по-дълбоки сенките на лицето му и подчертаваше поточетата от вени на темето. Отдавна не беше използвал въглен и работата с него, както и тънкостите в рисунъка, които можеше да получи с въглен, го погълнаха. Обичаше да наблюдава как рисунката израства пред очите му.

Работата му се приемаше добре, а сред малкия художествен свят на Дъблин доста му се възхищаваха — според него справедливо. Но някои критици намираха, че работата му е „студена“ и „формалистична“. Един от тях беше писал: „Като Мондриан, само че не може да нарисува една права линия“, което го беше ядосало, защото

тъкмо това се опитваше да прави. Чувствуваше, че е несправедливо да го критикуват за това, че постига целта си.

Баща му се закашля — тих, влажен, бълбукащ звук, Лиам се наведе и нежно докосна ръката му. Можеше ли този човек да бъде упрекван за каквото и да е? Или трябваше сам себе си да упреква за бъркотията в живота си? Беше се женил веднъж, а живя с още две жени. В момента беше сам. Всяка връзка завършваше с омраза и огорчение не защото пиеше или му липсваха пари, или по някоя от другите обикновени причини, а поради взаимна неприязън и отвращение.

Обърна страницата и отново започна да рисува стареца. Харесваха му нюансите в тона — от смолисточерно до бледосиво, които зависеха от силата на натиска. Подпухналите клепачи над очите на стареца, мъхнатите косъмчета в ухото му откъм светлината, мрачината в отчасти отворената уста. Лиам направи още няколко рисунки с увлечение, като работеше бавно и изчистваше рисунъка на всяка, докато получише това, което искаше. Беше доволен от работата си. В академията обичаше часовете по рисуване от натура повече от всичко друго. Не преставаше да се удивлява, когато понякога се получаваше тъй добре, по-добре, отколкото би могъл да се надява; изпитваше чувството, че някаква сила работи чрез него, за да постигне по-добър от предвиждания резултат.

Отвън се чу шумът на мотор, последван от дрънчене на бутилки мляко. Като погледна часовника, с учудване откри, че вече е пет и половина. Наведе се и попита баща си:

— Как си?

Не се чуваше да диша, а когато Лиам докосна ръката му, усети, че е студена. И лицето беше студено. Опита се да чуе биенето на сърцето, като пхна ръка под пижамата, но не усети нищо. Беше умрял. Баща му. Беше умрял и провисът на отпусната челюст смущаваше сина. В светлината на лампата мъртвото лице приличаше на зинала луна. Лиам се запита дали не трябва да го завърже, преди да се е втвърдил. В един от филмите на Пазолини беше видял как стягат челюстта на Ирод и се чудеше дали би могъл да направи същото с баща си.

Тогава видя себе си — как се колебае, видя, че липсва каквото и да е чувство в подхода му към проблема. Усещаше мъртвилото у себе

си и се чувствуваше безпомощен да промени нещо. Ето защо всички жени го бяха изоставили. Една от тях го беше обвинила, че я люби така, както другите отпушват канали.

Той коленичи до леглото и се опита да си спомни нещо хубаво от времето, което беше прекарал с баща си. Гняв, подигравки и натяквания беше всичко, което можеше да си представи. Знаеше, че му е благодарен, загдето го е отгледал, но не можеше да го почувствува. Все пак не е било лесно — сам мъж да се грижи за две момчета и за работата си. Беше се стопил в магазинчето си за цигари — отваряше в седем, за да хване работниците, и затваряше в десет. Дали работеше тъй много заради момчетата си? Все гледаше да припечелва, а никога не харчеше. Дори отваряше за три часа навръх Коледа.

Лиам се взираше в мъртвото сухо лице и изведнъж формата на устата му напомни нещо приятно. Беше единствената смешка, която баща му разказваше, и — за да прикрие ограничения си репертоар — я беше казвал много пъти; за два кораба, които се разминават наред Атлантическия океан. Винаги свиваше ръцете си в рупор, когато я казваше:

— „Накъде отиваш?“ — крещи единият капитан. „В Рио-де-жени-жени-рио. А ти къде?“ Другият, който отива в Корк, за да не остане по-назад, отвръща: „В Кърка-порка, Кърка-порка.“

Когато завършваше смешката, винаги повтаряше финала ѝ, като се смееше и клатеше глава, удивен, че нещо може да е толкова смешно.

— В Кърка-порка, Кърка-порка.

Лиам откри, че в очите му има сълзи. Опита се да ги задържи, но не успя. Накрая трябваше да затвори очи; една сълза пролази от лявото око по бузата му. Беше дребна и той я изтри със свит показалец.

Вдигна се — досега бе стоял на колене — и затвори скицника, който лежеше отворен на кревата. Ще доработи рисунките по-нататък. Може би ще стане една серия с въглен. Отиде до прозореца. Докато се разсъмне, ще минат часове. В Америка е още ден и брат му сигурно е по риза. Трябва да почака госпожа Ранкин да стане и тогава ще му телефонира; трябва и доктор за смъртния акт. В момента няма какво да направи, освен може би да върже челюстта. Госпожиците Харт, когато дойдат, ще знаят точно какво трябва да свърши.

- [1] **Огъстъс Джон** — известен английски художник портретист.
— Б.р. [↑](#)
- [2] **Сутин** — художник, роден в Литва. — Б.пр. [↑](#)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.